

HARSÁGI VIKTÓRIA*

Gondolattöredékek a társult perek új rendszeréhez

Az új Polgári perrendtartás által bevezetett társult per opt-in rendszerű, figyelemmel a 2013/396/EU Bizottsági ajánlásának is. E tekintetben (de nem a részleteket illetően) és a felperesi létszám alsó küszöbének megszabása vonatkozásában a szakértői javaslatban¹ foglaltakat követte, vagyis a perindítás feltételeként legalább tízfős felperesi csoportot kíván meg. Az új eljárás lényegét leginkább a Pp. 583. § rendelkezései juttatják kifejezésre: a felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.

A jogalkotó által kimunkált társult perben a csoporttagok egyedileg könnyen azonosíthatóak (személyükben ismertek). Mindazonáltal az egyéni igényérvényesítés az igazságszolgáltatás erőforrásait nem megfelelő hatékonysággal használja, ennél fogva célszerű őket egy eljárásban kezelni. Ezáltal pl. a bizonyítás költsége csökkenhet. A polgári perrendtartásról szóló T/11900. számú törvényjavaslat általános indokolása szerint a társult per azokra az esetekre lett kialakítva, „amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (pl. ügyész, hatóságok) beavatkozását, viszont az igények nagy száma és hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.”² A társult perlést alapvetően az különbözteti meg a pertársaságtól, hogy a felperesek kvázi lemondanak a jogukról, hogy önállóan nevezzenek meg jogi képviselőt, és vegyenek részt a tárgyaláson, vigyenek végbe perbeli cselekményeket. Az így képződött csoportnak egy képviselője van, „egy hangon szólal meg”. A társult per lényege az ügyek „egy csokorba fogása”, koordinálása.

A törvényjavaslat indokolása szerint „amíg a közérdekű perben a valódi anyagi jogosult ilyen irányú döntése nélkül indul meg a per (amit jelentős részben az igazol, hogy a per megindítása elsősorban társadalmilag jelentős érdek), addig a társult per a rendelkezési jog teljes fenntartásával valósítja meg a perökonómiai célt.”³

* egyetemi tanár, tanszékvezető, PPKE Jog- és Államtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék

¹ HARSÁGI VIKTÓRIA: *Társult perlés*. In: Varga István / Éless Tamás (eds.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. HVG-Orac. Budapest, 2016. 766–783. pp.

² Indokolás III. „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. (III. sz.) fejezetének 9. pontja.

³ T/11900. számú törvényjavaslat indokolása (2016 szeptember). Általános indokolás „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” c. (III. sz.) fejezetének 9. pontja.

Ugyan a társult perkénti minősítés kapcsán a kezdeményezés a reprezentatív felperes privilégiuma, ám a bíróságnak kell döntenie a társult per engedélyezésének kérdéséről, tehát a minősítést tekintetében a végső döntést a bíróság hozza meg. A csoport tagjai ugyan félnek tekinthetők, de eljárásjogi jogosítványaik korlátozottak. Függetlenül a társult perbe belépett egyének számától minden egyes eljárásjogi cselekményt csak egyszer kell megtenni a perben, ez nemcsak a felperesek javát szolgálja, hanem az alperesét is.

Az opt-in rendszerű eljárások célja – a külföldi tapasztalatok alapján – az lenne, hogy gyors, hatékony és arányos módszert biztosítson az ügyek megoldására, ahol az egyedi kár van annyira nagy, ami indokolná ugyan az egyedi per indítását, de a felperesek száma és a felmerülő jog- és ténykérdések természete okán ezek az ügyek nem menedzselhetők kielégítően egyedi eljárásokban. Ám a társult perek tárgyi hatályát áttekintve arra juthatunk, hogy míg a munkaügyi és a környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények esetén egy opt-in rendszer hatékony lehet a fentiek miatt, addig a fogyasztói ügyek többségében – az ösztönzés hiánya miatt – előreláthatóan nem jelent majd a társult per kielégítő eljárási keretet.

A T/11900.sz. törvényjavaslat az eredeti formájában (2016. szeptember) a tárgyi hatályt még a fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítésére, valamint a törvényjavaslat XXXIX. fejezete szerinti munkaügyi perekre korlátozta. A törvény szövegében a tárgyi hatály jelentős bővülését tapasztalhatjuk, amely bővítés üdvözlendő, de valószínűleg nem elegendő. Erre egyébiránt az Alapvető Jogok Biztosa és a Jövő Nemzedékek Érdekeinek Védelméért Ellátó Biztoshelyettes módosító javaslata nyomán került sor. Így az elfogadott szabályozás hatálya már kiterjed a környezetterheléssel összefüggő igények meghatározott körére is, ám sajnos még ezzel a változtatással együtt sem fedti le mindazokat a területeket, amelyek szabályozást igényelnének.

A törvényjavaslat 583–585. §-okhoz fűzött indokolásában a tárgyi hatály szűkítését a következőképpen indokolja a jogalkotó: „A Javaslat nem teszi lehetővé bármely érvényesített jog tekintetében a társult perlést, csak a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogvitákban, illetve a munkaügyi perekben. E szűkítés indoka az, hogy jellemzően a fogyasztói, munkaügyi jogviták azok, melyekben a kollektív jogérvényesítés által biztosított hatékonysági előnyök nélkül a jogvédelem megghiúsulhatna, mivel egyéni perindításra valószínűleg nem kerülne sor.” Ezen érvelés nem igazán következetes (főképp, ha a későbbi hatály-bővítéssel egybevetjük), hiszen a hatály alá tartozó ügytípusok az egyedi pertárgyértékek tekintetében igen különbözőek lehetnek, egyáltalán nem mutatnak homogenitást ebben a vonatkozásban, így egységesen sem kezelhetők.

A társult per megindítása előtt az igényüket ebben a formában érvényesíteni kívánó jogosultaknak írásban társult perlési szerződést kell kötniük. A forma tekintetében a törvény az írásbeliséget irányozza elő (további formai megkötések nélkül) és egy listát tartalmaz arra nézve, mely kérdéseket kell a szerződő feleknek okvetlenül rendezniük a társult perlési szerződésben. Ezek alapvetően három kérdéskör köré csoportosulnak: a költségviselés, a reprezentatív felperes jogosultságai és ellenőrizhetősége és a felpereseket megillető pénzösszeg felosztása.

A törvényjavaslat 586. §-okhoz fűzött indokolásában a Pp.-ben szokatlan szerződési szabályok létjogosultságát igyekszik alátámasztani a jogalkotó. Azzal érvel, hogy e szabályoknak a perrendtartásba való beiktatásának „oka az, hogy a társult per alappillére a jogosultak (majdani felperesek) konszenzusa, szerződése. Ez a szerződés atipikus, és szorosan

kapcsolódik a Pp. közjogi természetű eljárási szabályaihoz. E szerződés megkötése befolyásolja mind a peres eljárás lefolytatásának módját, mind a perbeli jogok és kötelezettségek gyakorlásának mikéntjét, továbbá tartalmában eljárási típusú rendelkezéseket tartalmaz abban az értelemben, hogy az eljárási jogoknak és kötelezettségeknek a reprezentatív felperes általi gyakorlása háttérét, felhatalmazás-rendszerét teremti meg. Minderre tekintettel nem rendszeridegen és indokolt e szerződési szabályok Javaslatban történő elhelyezése.”

A szerződés 586. § (1) bekezdésében felsorolt kötelező tartalmi elemeinek hiánya vagy a szerződés tartalmának valamely kötelezően alkalmazandó kikötéssel való ellentétes volta a keresetlevél visszautasítását eredményezi. Az egyetlen kógens szabályt az 586. § (2) bekezdése tartalmazza: A felek az (1) bekezdés 1) pontjában foglaltakkal ellentétes felosztási tervben nem egyezhetnek meg. A visszautasítás előtt hiánypótlásra felhívásnak nincs helye. E végzés ellen külön fellebbezésnek van helye.

A szerződési szabadság korlátját képezik a társult per eljárásának a Pp.-ben foglalt szabályai. Erről a törvény szövege hallgat, ám a törvényjavaslat indokolásából kiolvasható.

A társult perlési szerződésbe alperes és beavatkozó nem tekinthet be, továbbá arról másolatot nem készíthet [588.§].

A modell – a Szakértői Javaslatnál ellentétben – nem a bírói kontrollra épít, ezt a nézetet reprezentálja az a szabály is, miszerint a bíróságnak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el a perben. A jogalkotó a T/11900. számú törvényjavaslat 586. §-okhoz fűzött indokolásából kitűnően abban látja a felperesek jogainak védelmét, hogy ugyan „nem kógens szabály, mégis a szabályozási kötelezettség előírásával bizonyos védelmet nyújt a Javaslat a feleknek azzal a szabállyal, hogy a szerződésben rendelkezni kell arról, hogy a reprezentatív felperes milyen módon tájékoztatja perviteléről a feleket, illetve hogyan biztosítja a felek tájékoztatói lehetőségét, a pervitel ellenőrzését. [...] A per bírósága a társult perlési szerződés tartalmát ellenőrzi, a törvényi követelmények teljesítését azzal kényszeríti ki, hogy ha a szerződés nem tartalmazza a törvényben előírt kötelező elemeket, illetve az egyetlen kógens szabállyal ellentétes rendelkezést tartalmaz, akkor a keresetlevelet visszautasítja.”

Az i) pont felveti annak kérdését, hogy nem vezethet-e majd prejudikációhoz.

Aggodalomra adhat továbbá okot, hogy számos lényeges eljárási kérdés törvényi szabályozását mellőzve a jogalkotó ezek rendezését egy ún. társult perlési szerződésre hagyja. Ugyan a T/11900. számú törvényjavaslat indokolása a szerződési szabadságot hangsúlyozza, ám féltő, hogy nem életszerű az az elképzelés, miszerint a szerződő felek komolyabb befolyással bírnának majd a gyakorlatban e szerződés tartalmának kialakítására.

A felek szerződési szabadságából levezethetően lehetővé teszi a jogalkotó a társult perlési szerződés módosítását, de a törvényjavaslathoz fűzött indokolás maga is ki mondja, hogy erre várhatóan kevés példa lesz.

A modellválasztás problematikája

Az új Pp. társult pere alapvetően olyan esetekre modellezett eljárás, ahol – már az eljárás kezdetén azonosítható, nevesíthető – meghatározott személyek meghatározott igénye kerül egy eljárásban érvényesítésre.

Az opt-in rendszerű (a felek akaratnyilvánításán alapuló) perlés – a külföldi tapasztalatok alapján – alkalmas volna a termékfelelősségi ügyek (pl. gyógyszer cégek elleni perek), vasúti vagy repülőbalesetekből eredő kártérítési igények, környezetszennyezésből, ipari katasztrófákból eredő kárigények érvényesítésére. Ezekből csak keveset ölel fel a jelenlegi szabályozás tárgyi hatálya, ilyen értelemben visszalépést jelent a Szakértői Javaslatban kidolgozott megoldáshoz képest.⁴ A Szakértői Javaslat szerint az új polgári perrendtartásnak egy kifinomultabb megközelítéssel élve kellene vegyítenie a két eljárási rendszert annak érdekében, hogy a bevezetőben említett mindkét típusú problémakörre választ találjunk. Ennek érdekében a Szakértői Javaslat azt az Európában sem gyakori megoldást választotta, hogy a két modellt (opt-in és opt-out) ötvözi. A szabályozásában a differenciálás alapja a következő: ahol az egyéni kártérítési igény várhatóan magas, a törvényhozó az opt-in rendszert preferálja, megkívánva, hogy a csoport tagjai nevesíthetők legyenek. Az önállóan „nem életképes” ügyek tekintetében jellemzően nagy az inaktivitás a potenciális felperesek oldalán. Ez a két eljárástípus egészítené tehát ki a jelenlegi rendszert (lényegében az *actio popularis* intézményét). A közérdek érvényesítésére szánt *actio popularis* fenntartása mellett jelennek meg a fent vázolt új eljárásjogi eszközök. A régi és az új egymás mellett élve, alapvetően jól elválasztható módon jelenhetne meg a Pp. rendszerében. A Szakértői Javaslatban foglalt szabályrendszert részben a horizontális megközelítés (lásd társult perlés), részben pedig a szektorális megközelítés jellemzi (osztályos perek hatályának a fogyasztói ügyekre szűkítése).

Ám az új polgári perrendtartás az opt-out rendszerű osztályos perlést elvetette. A Szakértői Javaslat alapvetően az opt-in modellre épült, de azoknál az ügyeknél, ahol a várható pertárgyérték olyan alacsony (a szinguláris ügyekre vetítetten), hogy az opt-in rendszer magasabb adminisztratív költsége miatt nem lenne arányos, ki kell egészíteni a rendszert egy opt-out alapú modellel. Az utóbbiba olyan ügyeket lehetne becsatornázni, melyek eddig nem jelentek meg az igazságszolgáltatás rendszerében (eltekintettek érvényesítésüktől). Ebből következően ez a megoldás nem érintené a fizetési meghagyás hatékonyan működő rendszerét sem, onnan nem vonna el ügyeket, tekintettel arra is, hogy annál gyorsabb eszközt nem tudunk nyújtani az igényérvényesítő számára. Kifejezetten azokat az ügyeket lehet az opt-out rendszerbe internalizálni, melyeknek érvényesítéséről jelenleg jellemzően lemondanak a jogkeresők, hatékony eljárásjogi eszközök hiányában. Az előbbi (opt-in) rendszer olyan igények érvényesítésére szolgálna, melyek most is jelentkeznek a rendszerben, ám a jelenlegi eljárásjogi keretek között nem eléggé hatékonyan érvényesíthetők.

A fentiekből kiderül, hogy a kollektív igényérvényesítés esetében nem megfelelő a „one size fits all” gondolkodásmód. Ha azokat az igényeket vesszük sorra, ahol a jelenlegi rendszer nem biztosít hatékony igényérvényesítési lehetőséget, lényegében két alapszituációt kell elkülönítenünk egymástól: a.) egyfelől a nagyobb főként kártérítési ügyeket, ahol nagyszámú károsult próbál egyenként is „életképes” igényt érvényesíteni, és b.) másfelől pedig az ún. „szórványos igények”, melyek esetében az egyéni követelés triviális,

---

⁴ HARSÁGI 2016, 751–754. pp.

ám az aggregált igény jelentős lehet.⁵ Ezek túl messze vannak egymás ahhoz, hogy lehetővé tennék az egységes megközelítést, kezelést. Ennélfogva a kollektív igényérvényesítés magyarországi szabályrendszerének kialakítása során is kompromisszumra volna szükség, mely a mindkét ügytípus problémáira megfelelően reagál. Ezért az új eljárásjogi mechanizmusok kialakításánál a differenciálás volna a célra vezető.

A külföldi tapasztalatok szerint az opt-in eljárásokkal kapcsolatos nehézség az attraktivitás hiánya, kisebb pertárgyérték esetén ösztönzési problémák merülnek fel a csoportba való belépés tekintetében. (Ilyenek lehetnek sok esetben a fogyasztói ügyek.) Ezért volna célszerű kiegészíteni a kollektív igényérvényesítés magyar szabályozását egy opt-out rendszerű eljárással.

A kontroll kérdése

A nagyszámú igény egy eljárásban való kezelhetősége azt feltételezi, hogy a csoport tagjai „egy hangon” szóljanak meg, éppen ebben áll a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lényege. Ennélfogva a társult per során az egyes csoporttagok ugyan felek, de eljárási jogaik terén bizonyos korlátozásokat szenvednek. Így pl. nem választhatják meg, és nem instruálhatják szabadon a jogi képviselőt. Ki lehetnek zárva az eljárási cselekmények befolyásolásából, az közös kérdések meghatározásából, az egyezségi tárgyalásból.

A felperesek eljárási jogainak gyakorlását alapvetően a reprezentatív felperesre telepíti a jogalkotó. A csoportképviselő azonban ezt nem gyakorolhatja kontroll nélkül. Erre több technika létezik: egyfelől a csoporttag, ha nem elégedett a pervitellel kiléphet a csoportból, másfelől bizonyos eljárási jogosítványokat csak részlegesen von el a törvény a felektől az eljárásnak abban a fázisában, ahol a kilépésre már nincsen lehetőség, (pl. a csoport nevében a csoport tagjai legalább egyszerű többségének jóváhagyását követően a csoportképviselő nyújtja be a fellebbezést). Harmadsorban a felek korlátozott eljárási jogosítványai miatt indokolt lehet az egyezségek feletti bírói kontrollt növelni (vagy esetleg szélesebb körben is). Fontos egyensúlyt teremteni a felperesek és alperesek azon jogosultságai között, melyek az egyedi perlés során lennének meg, és a csoport azon érdeke között, hogy az ügyet egy egészként effektív módon terelje bírói útra. A fentiekre tekintettel az eljárásban az általános részi perekhez viszonyítva erősebb bírói kontroll lehet indokolt, erre a felek redukált eljárási jogai miatt garanciális szempontból volna szükség.

A törvényjavaslat 586. §-hoz fűzött indokolásából kiolvasható, hogy a kérdéssel foglalkozott a jogalkotó, de azt elvetette a szerepek tisztább szétválasztásának szükségességére hivatkozással. Azonban nem tudott olyan módon érvelni, ami a hazai realitásokat is szem előtt tartva megnyugtatónak tűnhetne a tekintetben, hogy a fenti – külföldön már részben vagy egészben bevált – kontrollmechanizmusokat miként tudja a perlési szerződéssel és az ahhoz fűződő felelősségrendszerrel megfelelő módon kiváltani. Illusztrációképpen álljon itt egy hosszabb idézet az indokolásból: „Természetesen a jogi képviselő szakmai kamarai kontrollja, ebben az irányban fennálló felelőssége közvetett biztosítékot

⁵ Vö. WAGNER, GERHARD: *Collective Redress – Categories of Loss and Legislative Options*. Law Quarterly Review. 2011. 78. p.

jelent az érintettek számára a megfelelő pervitelre. (A kamara pl. speciális felelősségbiztosítási szabályokkal erősítheti a társult perek felpereseinek védelmét.) Ez a megközelítés megfelel az általános szabályainknak, melyek alkalmazhatóságán nem változtat az sem, hogy társult perekben esetleg nagyobb számú felperes érdekeinek védelme a tét. A társult perlés egy bizalmi jogviszony, melyben a feleknek kellő gondossággal kell szerződniek. A felperesek a szerződéses jogaikat tehát az általános szabályok szerint, külön perben érvényesíthetik a reprezentatív felperessel szemben. Ha egy ilyen per a társult per folyamatban léte alatt megindulna, a társult per bírósága erre tekintettel belátása szerint felfüggeszthetné a társult pert, az általános szabályok megfelelő alkalmazásával. A társult perlési szerződés módosítására csak valamennyi társult tag teljes konszenzusa esetén van mód, melyre – a gyakorlati nehézségek miatt – vélhetően ritkán fog sor kerülni. Emiatt a szerződés megkötése, a rendelkezések kialakítása tekintetében a reprezentatív felperest és jogi képviselőjét igen nagy felelősség terheli.”

Az elmúlt évek tapasztalataiból kiindulva a többnyire laikus felekre telepíteni a kellő gondossággal kialakított szerződést, egyrészt nem reális, másrészt az sem tűnik életszerűnek, hogy egy ilyen komplex ügyben egyáltalán képesek lennének azt átlátni. Így a szakmai felelősség gyakorlatilag előreláthatóan a jogi képviselő vállán nyugszik majd ebben a modellben.

Összegzésképpen megállapítható, hogy az új törvénnyel jelenleg szűk területre szabott kollektív igényérvényesítési rendszer kereteit tágítani kellene és a szabályozást újragondolni. Ez lehetővé tenné, hogy a hatályos magyar szabályozás alapján megfelelő eljárásjogi eszköz hiányában nehezen tárgyalható ügyek, vagy sokszor emiatt meg sem induló perek tekintetében az elengedhetetlenül szükséges eljárásjogi mechanizmusok megteremtését.